

ԱԶԳԱՅԻՆ

(Ճամայա իրթնիս կենդանի նկարագրակա Սրբա խնայողութեան կենդանի պատկերակա տար.)

Եւ այս ալ ոչ իւրի կարելի է, բայց եթէ խորագրայն ապարդիւրով Հայ մանկավարժ մարմին մէջ Հայ լեզուին օրէնքները կանոնները եւ ոգին թող չտայ որ տարածուի թիւին անորոշութիւնը երկուսն էլ երկրորդական մասնադաս խորհրդաց որով եւ զրոյթներն եւ խօսքն մէջ, ուսնից բնականաբար կը ծագեն հո- մանիւն չիթիւթիւն միմիային եւ այլն. այլ անդուստին ի մասնող տնոյ վարձեցնել անուկը ճշդ ու- թեան պարզութեան յատկու- թեան սղոյթին հարկերն, Պէտք է ուսուցանել աշակերտաց թէ, ինչ- պէս յամենայնի նշանակէ եւ ի խօս- յանք եւ առհասարակ միմիայն աշակեր- թիւնը քառ քա չէ մարթ տարտա- կրանի տաւանց տգիտութեան կամ խնայողութեան մէջ զըրեւն: Սոյն կարգէ եւ բոլոր բերականական բու- ռութեան աշակերտութեանը, թէ յե- ղազմութիւն անուկը կրնն, թէ բա- ճառութիւն, եւ թէ այլ ինչ (1), որք եթէ լաւ եւ ինչպէս որ պարտն է չհասկնալ, չար եւ ցաւալի հե- տեւանց տեղի կուտան:

Ինչոքիւ է ուրեմն բովանդակ վարձապետական մարմինն ու- սումնասիրած ընկերութիւններէն եւ ի մասնադասի Արարտեանէն որ մեր լեզուին բարձր աւանդութեան- նը համար յոյժ մեծ զգուշութիւն եւ ընտրողութիւն կը գործ դնեն, այնպիսի ուղղութիւն եւ գրութիւն մը ձեռք առնուն որ յետոյ չըլլայ թէ աշակերտը ամենայն ինչ գիտ- նալ կարծելով, բուն գիտելանց եւ տարեւալ մէջ անդուստն տարտա- լանքէն մինչեւ զամենայն իսկ Ձար- իւրութիւնն որ անկարող իրարմէ բա- րորովն ապրելու եւ ոչ ուրիւք չը- խօսելով մինչեւ մաս օրերու: Զոր է ինչոր, թէ եւ գիւրմանց, այլ հեշ- տաբար եւ համարձակ չէ, ինչպէս եւ գիտութեան կանոններ, վաճա- րականական նամակներ, արհեստա- (1) Յետոյ պիտի ցուցանենք թէ այս ապատեթիւնն ալ, որով աշակերտը կը զեղ- ճանէն տանք, անոյ եւ մտայածին է, եւ թէ որչափ կը սխալներ, կանոնը կար- ճալով եւ աւանդելով թէ ապառ ինչ բա- ճալով եւ համարձակ փոփոխել խօսքի մը կարգը եւ արքը բարձրութեան եւ ինչ- պէս կուտան աշակերտութեան եւ ինչ ուղ- ղութիւն:

կան նկարագրակա նկարներ, եւ այլն. իսկ խորթն է ինչ որ գիւրմանց չէ, ինչպէս եւ մեր արդի թարգմանու- թեանց եւ հեղինակութեանց մեծ մասը: Պէտք է որ կատարելութեան վիպագիրը չտաւած՝ աշակերտը լեզ- ւին այս ներութեանցը վերահասու- ըլլայ: Գիտնալ թէ հոնքն մը՝ գէպը մը տեղէն է՝ անհայ, այլ վար- ժապետ հասկնալու համար տեղէն- նաւ գործածելը քիչ մը խորթ է, զոր օրինակ, չքան «գաւառաբանաց պարտաւորութիւնը»... վարձապե- տանցի մը հաստատութեամբ կըը- նայ տեղի ունենող մտաւոր ապա- ճայի մը մէջ» (Տեղեկագիր, երես 10), այլ յաւելել:

Գարձեալ չկործէ թէ գաւառի եւ համարձակ նշանակել եւ անխառն- րար կը գործածուին մի եւ նոյն տեղ եւ մի եւ նոյն իմաստով, բոլոր չէ, զոր օրինակ, «չառ գաւառաբա- թեանց գաւառի» եւ գիտնալ պիտի ձեռք միայն առնելու է, բնականա- րար յարմարագոյնը: Գարձեալ եւ թէ գէպ լինի գարառան ինչ ինչ ձեւեր եւ ոճեր մայրնի իւր աշխար- ճիկ լեզուին մէջ, պէտք է որ գը- րարտուն կանոնացը եւ պահանջ- մանցը համահայն ըլլայ, զոր օրի- նակ, գարառան մէջ ալ աշխար- հարտա գարձած ժամանակը բ կըը- լայ: Վասն որոյ սխալ է բնական կամ շուտ, ինչպէս կը պահանջ- ցէ գրաբանը:

Պէտք է ուրեմն վարձեցնել մա- նուկը խցնալով խիճալով՝ քննու- լով գրելու, բուն հարադատ եւ յա- տուկ բաներով եւ որոշ եւ մեկին եղանակաւ բացատրելու իւրաքան- չիւր իմաստը, վերջապէս հայերէն խօսելու եւ հայերէն գրելու: Այս պարզով միայն կարելի է մեզ պահ- պանել եւ պատուել մեր ազգային լեզուն:

Միւս կողմանէ ալ սա քննածին բառերը, որոյ հեղեղին տակնորդ- եալ աղետը կայ այսօր հայ գրա- կանութիւնը, պէտք է բարձրորդն դադարին. մեր բանաստեղծները պէտք է համոզուին որ ծանր եւ համագոյնից գործ է, ու հարկէ, քառ հայկական ոգւոյն եւ ճաշակի՝ բառեր ճարտարելու: Այն բարձր- լիւն խորթն է անհեղեղ բառերը՝ որ կը տեսնուին մեր գրական հրա- պարակներ վրայ, բոլորն ալ մեր թե-

թեւութեան եւ տգիտութեան կը- ներք կը կրեն: Այս յայտագրա- ռար: Իսկ ոճոյ եւ գարձեալաց կողմանէ, կրնանք բնական լեզ- ւին օտարին ազդեցութեանը տակ ընկճուած եմք:

Այսօր Հայ գրիչները կատարելու համար համար, գրելէ անպատ- ճառ Գաղղիարէն գիտնալ կը հար- կուտին: Հայ բաներով Գաղղիա- րէն գրել, այս է արդի ընդհանուր ճգնաժամ, որով վեր գաղղիարէն կա- պառ Հայ ըլլալէ՝ ատենց Գաղղիա- րէն ըլլալու: Լրագիրներն ալ միշտ ազատ չեն այս թերութեանէն: Կանք եւ յայտարարելու կը մայր լեզ- ւին որ սրտան ինչ կրնայ զբաղած ժամանակը՝ լեզուի գէպ՝ գործած- անիւրաւութիւններն ալ չկանար էր- րեմն հարաւածել, իրեն սովորա- կան զուարճալի այլ հանճարեղ եւ զանաւար: Զեմ բնոր որ օտարէն բան մը չառնուի բնաւ, զի բնական լեզուն մըն է սր լեզուներն ալ ազգայ պէս իրարու վրայ կաղղեն փոփոխակի, եւ այս ազդեցութիւնը ոչ միայն քննադատ համարելի չէ, երբ յարգար չափու է, այլ եւ լեզ- ւուց ճոխութեան եւ բարգաւա- ճութեան աղբիւր մ'է, սակայն եւ այնպէս պէտք է որ բնորոշաւ եւ չափով ըլլայ փոխառութիւնը, որ- պէս զի, փոխանակ օգտակար, իր բնական զեղը եւ վայելչութիւնն ալ չկորսնցնէ մեր լեզուն: Գիտեմք որ ուսումնական արհեստական եւ մա- տենագրական մասերուն մէջ տա- կանին շատ գաւառի լեզուն լրացնե- լու (1), սակայն աւելի կը սիրեմք որ յուշիկ եւ յափ ըլլայ այս կատա- րելագործութիւնը, քան թէ շատ պաւսէ ի ձեռն անխորժ գրաց կա- տար ի քննա լեզուի: Այս է աւա- սիկ մեր իրճը որ՝ աներկման եմք թէ՛ միւսնայնայն հասարակայն է:

Իցիւ թէ ապարդիւն չմտայ մեր այս փոքրիկ այլ անկողն աղղարա- րութիւնը որոյ միակ շարժառիթն է սեր եւ նախանձախնդրութիւն ազ- գային լեզուի: ԱՐԱՄ

(1) Հայերէնի աւելի հարազատ է աշ- պէս թարգմանել Գաղղիարէն լեզ- ւին: Եւ ապա, քան թէ ազատարկ- ներ ամբողջացնել (Տեղեկագիր երես 11) բնական յարմար հայ անհեղեղ բառ- չեն խմանք, եւ գաւառիկ (իմա գաւառ- կութիւն) կը լեզուի, չափազանց, մասն է որ կամրոջանայ:

հայտն, ինքնալի ինչ հարկերէն թա- րափարար առաջ օրէնս, վէ ասով- լարով մարքիսը հարկիւնիկն ինչ- լարտ կրանիկան տաճա գիտնալ տաճա մուհիպայ տիր: Պառ տե՛ֆա ինչոս օրէնսաւագ ինքիկանալմէն, հարկերէն թարափարարընտա օ- լաճողընա միւթմէնալմ: Եկէր պա- Փըրգա մագամը իր ինտարա ալ- տէն իտեր իտէ, Պիգմոսփիտ հէյ- եկէն վիւքընալմ իտէն օրմագ, աղբը պիւր վաղիկէ օլանագ տըր: Կատարմէն, քէնտի ֆըրգաւը մագամը իւր ինտարա ինչէնք իտէ, պալ վէքիլ օլմաւա մայլ օլմաւա- ղընը, վէ մարքիսը հարկիւնիկն ինչ- ինչ լարտ կրանիկն ինչոս վաղի- ֆէնէ քիֆանէն իտէն օլմաւա, վէ քէնտիսի պիւրալմ ինչ իտէն իտէն չէքիլմիլ օլմաւա, վալմա- տալարը թարափարար ինչոս օ- լաճողընա մագամը հիւքի- մէն ինչէն ինչէն ինչէն պէնտն ինչ- մէջ տիր:

Լօնարաւա գտնէն ինչիւնայն չալեան տարէն տէքիւն իտէն պիւր թէվալմաւա նալարէն, Բու- սիւն ինչիւնայն օլմաւա կիմիլ- տէն ինչիւն, Ալմիլմա ինչիւն օլմա- լաճողընա մագամը հիւքի- մէն ինչէն ինչէն ինչէն պէնտն ինչ- մէջ տիր:

Լօնարաւա գտնէն ինչիւնայն չալեան տարէն տէքիւն իտէն պիւր թէվալմաւա նալարէն, Բու- սիւն ինչիւնայն օլմաւա կիմիլ- տէն ինչիւն, Ալմիլմա ինչիւն օլմա- լաճողընա մագամը հիւքի- մէն ինչէն ինչէն ինչէն պէնտն ինչ- մէջ տիր:

Լօնարաւա գտնէն ինչիւնայն չալեան տարէն տէքիւն իտէն պիւր թէվալմաւա նալարէն, Բու- սիւն ինչիւնայն օլմաւա կիմիլ- տէն ինչիւն, Ալմիլմա ինչիւն օլմա- լաճողընա մագամը հիւքի- մէն ինչէն ինչէն ինչէն պէնտն ինչ- մէջ տիր:

Լօնարաւա գտնէն ինչիւնայն չալեան տարէն տէքիւն իտէն պիւր թէվալմաւա նալարէն, Բու- սիւն ինչիւնայն օլմաւա կիմիլ- տէն ինչիւն, Ալմիլմա ինչիւն օլմա- լաճողընա մագամը հիւքի- մէն ինչէն ինչէն ինչէն պէնտն ինչ- մէջ տիր:

Լօնարաւա գտնէն ինչիւնայն չալեան տարէն տէքիւն իտէն պիւր թէվալմաւա նալարէն, Բու- սիւն ինչիւնայն օլմաւա կիմիլ- տէն ինչիւն, Ալմիլմա ինչիւն օլմա- լաճողընա մագամը հիւքի- մէն ինչէն ինչէն ինչէն պէնտն ինչ- մէջ տիր:

ՄԱՍՏՈՒԱԶԻՆ ՏԵՒԵՐԻՆ

(10)

Բըրմըլ օլարագ, տալարար վէ ա- զընթըլար վաթթարըլա քննալմ- տէն պիւրապէր սուրթմա տէնիլ զընթընա տըրմըլ, վէ չաւա- րէն, քէնտիսի ֆըրգաւա կէօթիւ- րէն սէֆինէնիլ գաղղիարէն օլմա- ղա մահէլալէն պիւր իտայի մէտաֆ- ուղղաւա պալաւմալ ինչէն, նա- սըլ օլապաւա հանալմաւ, ֆաղթալմ զայ աղըլ պիւր հայտն պալաւմա- տա իտուկի, պալաւալ տէնտն օ- լաւանա միւթմաւա հիւքիստէնտն աշակերտը զանն իտերիլ:

Պիւր կէլէլմ չիմալ թանքէտէ, Մէրգուման, Գիլիմ օլմա- լալմալ տալիպ օլաւալա սանալմ գիւրիսի ինչիւնիլմ զալալէլա- տէն անճաղ եւլա աալմ՝ գաւառ ուղղալմաւ տալարա, վէ թան- քէտ, իւք ինչիւն ֆալմալմա, տան երբէլմըլ օլաւա աղըն թամիլ ինչիւն մէլալմալ պալաւմա պիւր ուղղալմաւ պալալ չէլմալ սիւալ ինչիւն:

Բըրմըլ օլարագ, տալարար վէ ա- զընթըլար վաթթարըլա քննալմ- տէն պիւրապէր սուրթմա տէնիլ զընթընա տըրմըլ, վէ չաւա- րէն, քէնտիսի ֆըրգաւա կէօթիւ- րէն սէֆինէնիլ գաղղիարէն օլմա- ղա մահէլալէն պիւր իտայի մէտաֆ- ուղղաւա պալաւմալ ինչէն, նա- սըլ օլապաւա հանալմաւ, ֆաղթալմ զայ աղըլ պիւր հայտն պալաւմա- տա իտուկի, պալաւալ տէնտն օ- լաւանա միւթմաւա հիւքիստէնտն աշակերտը զանն իտերիլ:

Պիւր կէլէլմ չիմալ թանքէտէ, Մէրգուման, Գիլիմ օլմա- լալմալ տալիպ օլաւալա սանալմ գիւրիսի ինչիւնիլմ զալալէլա- տէն անճաղ եւլա աալմ՝ գաւառ ուղղալմաւ տալարա, վէ թան- քէտ, իւք ինչիւն ֆալմալմա, տան երբէլմըլ օլաւա աղըն թամիլ ինչիւն մէլալմալ պալաւմա պիւր ուղղալմաւ պալալ չէլմալ սիւալ ինչիւն:

Պիւր կէլէլմ չիմալ թանքէտէ, Մէրգուման, Գիլիմ օլմա- լալմալ տալիպ օլաւալա սանալմ գիւրիսի ինչիւնիլմ զալալէլա- տէն անճաղ եւլա աալմ՝ գաւառ ուղղալմաւ տալարա, վէ թան- քէտ, իւք ինչիւն ֆալմալմա, տան երբէլմըլ օլաւա աղըն թամիլ ինչիւն մէլալմալ պալաւմա պիւր ուղղալմաւ պալալ չէլմալ սիւալ ինչիւն:

Բըրմըլ օլարագ, տալարար վէ ա- զընթըլար վաթթարըլա քննալմ- տէն պիւրապէր սուրթմա տէնիլ զընթընա տըրմըլ, վէ չաւա- րէն, քէնտիսի ֆըրգաւա կէօթիւ- րէն սէֆինէնիլ գաղղիարէն օլմա- ղա մահէլալէն պիւր իտայի մէտաֆ- ուղղաւա պալաւմալ ինչէն, նա- սըլ օլապաւա հանալմաւ, ֆաղթալմ զայ աղըլ պիւր հայտն պալաւմա- տա իտուկի, պալաւալ տէնտն օ- լաւանա միւթմաւա հիւքիստէնտն աշակերտը զանն իտերիլ:

Պիւր կէլէլմ չիմալ թանքէտէ, Մէրգուման, Գիլիմ օլմա- լալմալ տալիպ օլաւալա սանալմ գիւրիսի ինչիւնիլմ զալալէլա- տէն անճաղ եւլա աալմ՝ գաւառ ուղղալմաւ տալարա, վէ թան- քէտ, իւք ինչիւն ֆալմալմա, տան երբէլմըլ օլաւա աղըն թամիլ ինչիւն մէլալմալ պալաւմա պիւր ուղղալմաւ պալալ չէլմալ սիւալ ինչիւն:

Պիւր կէլէլմ չիմալ թանքէտէ, Մէրգուման, Գիլիմ օլմա- լալմալ տալիպ օլաւալա սանալմ գիւրիսի ինչիւնիլմ զալալէլա- տէն անճաղ եւլա աալմ՝ գաւառ ուղղալմաւ տալարա, վէ թան- քէտ, իւք ինչիւն ֆալմալմա, տան երբէլմըլ օլաւա աղըն թամիլ ինչիւն մէլալմալ պալաւմա պիւր ուղղալմաւ պալալ չէլմալ սիւալ ինչիւն:

ԼՕՆՏՐԱՏԱ ՉԻԲԱԱՅՏ ՃԱՏՏԷՍԻՆՏԷ
ՄԻԼՔ ՍԹՐԻԹ ՆԱՄ ՍՕԳԱԳՏԱ ՆՈՒՄԷՐՕ 35
ՄՍՂԱԶՍԱ ԻՏԵԱՂԱԹ ԳՕՄԻՍԻՕՆՈՒ ՄԷՄՈՒՐՈՒ

Ստանապիեւէր, Հփա իւէ շէ
շիրիլմիշ երւղ եասարդարը՝
Սուֆրալար, Իշինե սու կէչ,
մէղ չարչաֆլար, Չանթալար,
Աթ թապըմլարը, վէ Բօրթ-
մանթօլար վէ սոյիւրէ .

ՀՕՆՏՐԱ ճ. ՊԵՅԳԵՐԸ

ՍՍՀԽՊ ՂԱԶԵԹԱ.
ԿԱՐԱՊԵՏ Գ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

1900	Ախլանա, 51 Հոկտ.	Էն Էրքսէք	780-
1901	Բարս Բաղրէի Գամպլա 116-50	Էն ապաղը	742- ¹ / ₃
1902	Ալէի աւաղը Եղ Թ ահալլաթը 13-20	Սաաթ 5 տէ	747- ¹ / ₃